

Vrije Universiteit Brussel

Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR

Pleinlaan 2, 1050 Brussel

<http://www.vub.ac.be/TOR/>

VERENIGDE STEDEN

VERSCHILLEN IN PARTICIPATIE AAN HET VERENIGINGSLEVEN NAAR
VERSTEDELIJKING BIJ VLAAMSE JONGEREN.

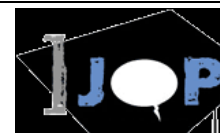
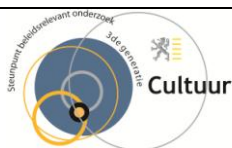
TOR2015/12

Wendy Smits, Bram Spruyt & Filip Van Droogenbroeck

Working paper 6

Steunpunt Cultuur

Onderzoekslijn maatschappelijke en sociale participatie van kansengroepen

Met de steun van de Vlaamse Overheid

Programma Steunpunt voor Beleidsrelevant Onderzoek 2012-2015

Steunpunt Cultuur - Onderzoekslijn maatschappelijke en sociale participatie van kansengroepen

Steunpunt Jeugd – Jeugdonderzoeksplatform

Inleiding

Een groeiend aantal Vlamingen leeft in de stad. Volgens projecties zal hun aantal tussen 2008 en 2018 met ongeveer acht procent toenemen (Willems & Lodewijckx, 2011). De steden zelf worden ook steeds groter. Beide evoluties vertalen zich in toegenomen beleidsaandacht voor steden (o.a. Gatz, 2014; Raad Vlaamse Gemeenschapscommissie, 2010). Aandacht die vooral ingegeven wordt door bezorgdheid in verband met de grote uitdagingen gerelateerd aan armoede, kwetsbaarheid en sociale cohesie waarmee steden kampen. Steden zullen in de toekomst groeien, maar ook verjongen, diverser en armer worden (Roggemans, Cops & Kolijn, 2013; Elchardus, Roggemans & Siongers, 2011). De laatste jaren werd grote vooruitgang geboekt in het monitoren en becijferen van de uitdagingen die zich op dat vlak stellen (zie o.a. Bral & Schelfhout, 2013; VRIND, 2014: 4.3). Aandacht voor deelname aan het verenigingsleven vormt daar een onderdeel van. Via het stimuleren van participatie door de bevolking wil een beleid kansen scheppen voor gemeenschapsvorming en individuele zelfontplooiing (Vlaamse Regering, 2014: 24)

Ondanks de toegenomen aandacht voor steden, blijft empirisch materiaal dat verschillen in participatiegraad (bij jongeren) naar verstedelijkingsgraad documenteert schaars (voor uitzonderingen zie o.a. Herbots, 2011; Smits, 2004; Van de Walle, Cardoen & Bradt, 2013). Het bestaande materiaal is bovendien, ten eerste, vaak louter beschrijvend van aard en wordt doorgaans niet uitgesplitst naar diverse leeftijdsgroepen en andere onderscheiden waarvan we enerzijds weten dat ze verschillen in participatiegedrag verklaren en anderzijds samenhangen met regionale verschillen. Sociale participatie wordt in dergelijke analyses, ten tweede, zelden verder uitgesplitst naar het type vereniging waarvan mensen lid zijn. Tegen de achtergrond van een grote literatuur (o.a. Elchardus, Smits & Spruyt, 2009; Elchardus, Huyse & Hooghe, 2001; Smits, 2011; Smits, 2012a; Stolle & Rochon, 1998; Wollebaek & Selle, 2002, 2003) die documenteert dat verschillende types verenigingen een verschillende invloed hebben op de opvattingen van burgers, vormt dat een belangrijke beperking. Die twee vaststellingen maken dat we vandaag eigenlijk maar weinig weten over de reële verschillen in participatiegedrag naar verstedelijkingsgraad, in het bijzonder voor jongeren.

Dit hoofdstuk tracht die leemte deels weg te werken door participatieverschillen bij Vlaamse jongeren naar verstedelijkingsgraad te bestuderen. De focus op jongeren wordt ingegeven door drie overwegingen. Ten eerste weten we dat stedelingen gemiddeld jonger zijn in vergelijking met inwoners van meer landelijke gebieden en dat in de toekomst ook zo zal blijven (Willems & Lodewijckx, 2011). Daardoor kan men participatieverschillen naar verstedelijkingsgraad eigenlijk niet los zien van leeftjidsverschillen. Door te focussen op jongeren – en leeftijd in die zin constant te houden – houden we met dat gegeven rekening. Ten tweede, en belangrijker, weten we uit eerder onderzoek dat de opvattingen (o.a. Alwin & Krosnick, 1991; Alwin, Cohen & Newcomb, 1991) en participatiegewoontes (o.a. Smits, 2012a; Scott & Willits, 1989; 1998; McGee et al., 2006; Raymore, 1995; Raymore, Barber & Eccles, 2001; Elchardus et al., 2001; Fendrich & Turner, 1989; Hoge & Ankney, 1982; Hendry et al., 1993; Smits, 2004; Stolle & Hooghe, 2004; Scheerder

et al., 2006) die mensen zich in hun jeugd eigen maken vrij duurzaam zijn doorheen de verdere levensloop. In de mate dat een overheid het participatiegedrag en de ermee gepaard gaande burgerschapsopvattingen van haar bevolking wil stimuleren, vormen jongeren een strategisch cruciale groep. Die groep is, ten derde, in de bestaande literatuur sterk onderbelicht. In de survey van de stadsmonitor, bijvoorbeeld, worden jongeren pas vanaf 16 jaar bevraagd en bovendien was de non-respons bij de groep -24 jarigen groter in vergelijking met oudere cohortes (Bral et al., 2013: 19-20).

Voor onze analyses maken we gebruik van een recent verzamelde databank (N: 4688) bij leerlingen uit het Nederlandstalig secundair onderwijs in België waarin Brusselse, Gentse en Antwerpse scholen oververtegenwoordigd zijn (Bradt et al. 2014). We bestuderen daarbij zowel het algemene niveau van de participatie als het lidmaatschap van vijf types verenigingen, namelijk sportverenigingen, doelgroepverenigingen, jeugdverenigingen, cultuurverenigingen en sociale verenigingen. Daarbij focussen we vooral op de verschillen tussen de graad van verstedelijkingsgraad, veeleer dan verschillen binnen een bepaald verstedelijkingsniveau (bv de middelgrote centrumsteden). Om deze laatste te bestuderen is een veel grotere steekproef nodig dan diegene die we ter beschikking hadden.

De resultaten tonen dat de verschillen in participatie naar urbanisatiegraad grotendeels kunnen worden toegeschreven aan verschillen in demografische samenstelling van de regio's. Jongeren in grootsteden zijn minder lid van culturele, jeugd- en sportverenigingen dan jongeren buiten de grootsteden, maar vaker lid van sociale en doelgroepgerichte verenigingen.

Het vervolg van dit hoofdstuk is opgebouwd als volgt. Eerst inventariseren we redenen waarom het vinden van participatieverschillen bij jongeren naar verstedelijkingsgraad (niet) waarschijnlijk is. Vervolgens geven we een beschrijving van de participatiegraad en kwetsbaarheidkenmerken naar urbanisatiegraad in Vlaanderen. We beschrijven daarbij zowel de initiële bivariate verschillen als de verschillen eens gecontroleerd wordt voor de bevolkingssamenstelling van de specifieke regio's en steden die we bestuderen. In het besluit gaan we dieper in op de implicaties van onze bevindingen en suggereren we een aantal pistes voor verder onderzoek.

Waarom zouden er verschillen zijn in participatiegraad naar verstedelijking in Vlaanderen en Brussel?

Er zijn een aantal redenen die ervoor zorgen dat we verschillen in participatie – zowel naar algemeen niveau als naar de aard van de participatie – kunnen verwachten. Die redenen kunnen ruwweg ingedeeld worden naargelang ze betrekking hebben op de *vraag naar* dan wel het *aanbod aan* participatiemogelijkheden. Die opdeling is uiteraard louter analytisch van aard omdat aangenomen kan worden dat vraag en aanbod elkaar wederzijds beïnvloeden. Het is hier niet de bedoeling deze twee mechanismen empirisch van elkaar te scheiden. We hanteren ze wel om ons betoog te structureren.

De vraag naar participatie.

Onder de redenen voor participatieverschillen naar verstedelijkingsgraad die betrekking hebben op de vraag naar participatie, verstaan we al die kenmerken waarvoor de inwoners van steden verschillen van de bewoners van het platteland *én* waarvan we uit eerder participatieonderzoek weten dat ze verschillen in zowel het niveau als de aard van de participatie beïnvloeden. In die zin heeft de 'vraag naar participatie' niet noodzakelijk te maken met een subjectief ervaren nood bij de betrokkenen zelf.

We weten dat steden in de kenmerken die samenhangen met verschillen in participatie verschillen van meer landelijke regio's. Zo is de stedelijke bevolking gemiddeld armer en lageropgeleid dan de niet-stedelijke bevolking (Marissal et al., 2013; Deboosere et al., 2009) waardoor participatievormen die vooral hogeropgeleiden en de hogere klassen aanspreken, zoals culturele en jeugdverenigingen (Smits, 2005), mogelijk minder populair zijn in de steden of meer specifiek in de stadskern. Deze gemiddelde cijfers gaan immers voorbij aan de sterke dualisering naar inkomen en opleidingsniveau, waar de steden mee te maken hebben. Zo blijkt er een sterke concentratie van lageropgeleiden in (bepaalde multiculturele wijken in) de stadskern, terwijl de hogeropgeleiden zich vaker in de periferie vestigen (Devogelaer, 2002; BISA & Actiris, 2014). Verenigingen gericht op kansengroepen zouden hierdoor vooral bloeien in de etnisch-cultureel diverse wijken. De stedelijke bevolking is inderdaad ook cultureel diverser dan de niet-stedelijke bevolking. Uit eerder onderzoek bij Brusselse jongeren blijkt dat allochtonen lid zijn van minder verenigingen, vooral van culturele verenigingen, maar vaker lid zijn van doelgroepgerichte verenigingen (Herbots, 2011; Smits, 2012b). Eén van de kenmerken die minderheidsgroepen onderscheidt van autochtone jongeren is de sterke betrokkenheid op familie en vrienden. Allochtone jongeren besteden hun vrijetijd meer op een informele manier met vrienden en familie. Globaal genomen ligt hun maatschappelijke participatie lager, hun sociale participatie hoger, maar dat laatste is sterk beperkt tot familie en vrienden (Smits, 2012b). De cultureel diverse stedelijke bevolking zou een invloed kunnen hebben het niveau van de sportparticipatie in steden. Uit onderzoek van De Knop en Theeboom (1992) blijkt dat mensen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond over het algemeen minder sporten dan autochtonen en minder vaak lid zijn van een sportvereniging. Mensen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond zijn meer geconcentreerd in een beperkt aantal sporten dan autochtonen (wel veel voetbal, vechtsporten, atletiek, aerobics en honkbal, maar relatief weinig volleybal, hockey, tennis, schaatsen en wielrennen). Mensen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond sporten relatief vaak in ongeorganiseerd verband met elkaar. Vanwege culturele en religieuze tradities zijn vooral islamitische Turkse en Marokkaanse vrouwen en meisjes weinig geïntegreerd in de Nederlandse/Vlaamse sportcultuur. Naast deze individuele kenmerken kunnen ook omgevingsfactoren een rol spelen. Zo stellen Scheerder et al. (2011: p60) dat sportparticipatie in steden lager is dan in landelijke omgevingen omdat vooral het buitengebied in sterke mate wordt gekenmerkt door bestemmingen voor recreatie zoals lopen, fietsen, wandelen, ..., recreatieve vormen van sportbeoefening die aan populariteit winnen.

Aanbod

Naast de kenmerken van de inwoners van het gebied, beïnvloedt de aard van het participatieaanbod uiteraard ook de participatiegraad (Colpaert, Lauwerysen & Colpaert, 2003; Glorieux & van Tienoven, 2011). Het is immers zo dat, mede ingegeven door het onderzoek dat de positieve effecten van deelname aan het verenigingsleven toonde, de overheid sterk geïnvesteerd heeft in de uitbouw en ondersteuning van participatiemogelijkheden voor kansengroepen (Anciaux, 2004; Schauvlieghe, 2010). Op die manier tracht(te) men een potentieel lagere initiële vraag naar participatiemogelijkheden te compenseren met een grotere wervingskracht. In de kenmerken die verband houden met het aanbod aan participatiemogelijkheden kan opnieuw een onderscheid gemaakt worden naar gelang (1) bepaalde verenigingen sterker of minder aanwezig zijn dan wel (2) verenigingen die in (groot)steden een andere werking hebben.

Concrete verschillen met betrekking tot het eerste element hebben bijvoorbeeld betrekking op verenigingen die zich expliciet richten op specifieke doelgroepen (bv Jeugd en Stad (JES), stadslabo voor kinderen en jongeren in Antwerpen, Brussel en Gent). Deze verenigingen vestigen zich op plaatsen waar deze doelgroepen sterk(er) vertegenwoordigd zijn en zijn daarom sterker aanwezig in de steden. Zo ondersteunt bijvoorbeeld het Platform Allochtone Jeugdwerkingen (PAJ) tientallen allochtone jeugdwerkingen in (hoofdzakelijk stedelijk) Vlaanderen en Brussel. Concreet verwachten we dat vooral doelgroepverenigingen sterker aanwezig zijn in de stad.

Er zijn echter nog andere types verenigingen waarvoor een sterkere aanwezigheid in steden verwacht worden. Brussel, bijvoorbeeld, wordt omschreven als 'een internationale kweekvijver voor kunst en cultuur' en de verenigingen die ermee verbonden zijn (Genard, et al., 2009: 2). Bekeken vanuit die invalshoek verwacht men op het eerste zicht geen lagere maar juist een hogere vorm van lidmaatschap aan culturele verenigingen. Toch dient die verwachting meteen gerelativeerd te worden. We weten namelijk dat die cultuurparticipatie zeer ongelijk verdeeld is als gevolg van de toegenomen sociaal-economische polarisatie onder de bevolking. Coffé en Geys (2005) toonden dat zowel het aantal sociaal-culturele verenigingen als het aantal sportverenigingen logischerwijze hoger is in grotere gemeenten. Interessant is wel dat dit effect sterker is bij sociaal-culturele verenigingen. Een dubbel zo grote gemeente heeft dubbel zoveel sociaal-culturele verenigingen, maar niet dubbel zoveel (maar 'slechts' 88 procent meer) sportverenigingen. Dat laatste is mogelijk een saturatie-effect. Sportverenigingen zijn al zeer talrijk in veel gemeentes. De extra infrastructuur verbonden met grotere gemeenten leidt meestal vooral tot het groter worden van de bestaande verenigingen veeleer dan een recht evenredige toename van het aantal sportverenigingen.

Daarnaast is het netwerk van socio-culturele en sportverenigingen, alle andere omgevingsfactoren steeds onder controle gehouden, uitgebreider in minder druk bevolkte gemeenten met een eerder laag gemiddeld inkomen en met een beperkt aantal nationaliteiten binnen haar bevolking (Coffé & Geys, 2005). Ook het cijferboek jeugd 2011-2013 komt, op basis van de particuliere jeugdwerkindex, tot de vaststelling dat de kleinste gemeenten beter scoren dan de grotere

gemeenten (Agentschap Sociaal Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen, afdeling Jeugd en VVJ, 2012). Zij tellen in absolute aantallen immers minder jonge inwoners dan grotere gemeenten, maar vaak zijn er wel evenveel initiatieven aanwezig als in die grotere gemeenten. De gemeentelijke jeugdwerkinitiatieven zijn sterk afhankelijk van de context, waarbij er grote verschillen zijn tussen kleinere gemeenten en grotere steden. Zo organiseren de grootsteden zelf geen Roefel, doedagen, jongerenontmoeting of buurt- en inclusiespeelpleinen. Grabbelpas en SWAP komen het vaakst voor in de grotere steden en gemeenten. Ook de doelgroepgerichte werkingen komen vaker voor in de grotere steden en gemeenten. Dit is een logisch gevolg van het feit dat grotere gemeenten ook een groter aantal verschillende doelgroepen kunnen aflijnen. Ook de 'andere initiatieven' komen meer voor naarmate de grootte van de gemeente/stad stijgt.

In andere gevallen vertaalt de problematiek van achterstelling en kwetsbaarheid zich in een andere begeleiding. Een jongerenvereniging zoals Scouts Vlaanderen, bijvoorbeeld, is werkzaam over gans Vlaanderen. In de steden hebben de klassieke jongerenverenigingen echter werkgroepen om met de grootstedelijke problematiek zoals etnisch-culturele diversiteit en kansarmoede om te gaan. Scouts Vlaanderen heeft een groep die werkt rond diversiteit en hanteert werkvormen om kansengroepen te bereiken zoals 'Open kampen'. Ook Chiro heeft stadswerkingen in de grote steden en die kunnen rekenen op financiële ondersteuning om hun werking aan te passen aan de grootstedelijke jeugd. Langs die weg proberen dergelijke verenigingen moeilijker toegankelijke kansengroepen toch te bereiken. Dergelijke initiatieven zijn erg aan te moedigen, maar vereisen ook wel schaal en middelen. Het is op dat punt ook dat er mogelijk een verschil ontstaat tussen grootsteden (Antwerpen, Brussel en Gent) enerzijds en de kleinere centrumsteden anderzijds. Extra mensen en middelen worden doorgaans alleen voorzien voor de grootsteden, terwijl de kleinere (maar groeiende) centrumsteden in toenemende mate met een gelijkaardige problematiek geconfronteerd worden.

Een concreet voorbeeld illustreert het voorgaande. Kind en Gezin berekent jaarlijks het percentage kinderen dat opgroeit in een *kansarm gezin*. Met in 2013 ruim een kwart (25%) van de kinderen die in armoede opgroeit kampen (VRIND, 2014: 329). Kansarmoede blijkt over de periode 2004-2013 ook duidelijk toegenomen (van 18% naar 25%). Zij nam echter in de grootsteden veel minder snel toe in vergelijking met het Vlaams Gewest in zijn geheel (van 6% naar 11%) of bij de centrumsteden (van 7% naar 15%). In relatieve termen nam in deze laatste de kansarmoede bij kinderen toe met factor 2 tegenover 'slechts' 1,4 in de grootsteden. Die centrumsteden zijn vandaag minder goed uitgerust om die problematiek op te vangen. In het geval van spijbelen – een fenomeen dat aanzienlijk vaker voorkomt in steden – bijvoorbeeld stelt men vast dat grootsteden zoals Gent en Antwerpen veel meer mogelijkheden hebben voor het uitbouwen van een lokaal spijbelbeleid. Kleinere centrumsteden hebben dergelijke mogelijkheden vaak niet terwijl ze wel (in toenemende mate) met een gelijkaardige problematiek geconfronteerd worden. Het is tegen die achtergrond dat een vergelijking van de participatiegraad tussen de drie grootsteden en de andere centrumsteden interessant wordt.

Data en operationalisatie van de meetinstrumenten

Om de verschillen tussen stad en platteland te onderzoeken, maken we gebruik van data verkregen uit het scholenonderzoek dat uitgevoerd werd in het kader van een samenwerking tussen het JeugdOnderzoeksPlatform (JOP) en het steunpunt Cultuur in 2013 (Bradt et al. 2014). Dit onderzoek voorzag in een bevraging van leerlingen (en hun ouders) en richt zich zowel op jongeren die in een grootstedelijke context – Brussel, Gent en Antwerpen – schoollopen als op Vlaamse jongeren in het algemeen. Er werd eerst een representatieve steekproef getrokken uit alle Vlaamse secundaire scholen. Deze werd aangevuld met een extra steekproef van secundaire scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die Nederlandstalig onderwijs aanbieden, en secundaire scholen in Gent en Antwerpen. En elke deelnemende school werd vervolgens op toevallige wijze één klas per studiejaar en per onderwijsvorm geselecteerd. In totaal verzamelden we zo gegevens bij 11944 leerlingen uit 98 scholen. De Vlaamse steekproef omvat 8373 leerlingen (90%) uit 67 scholen (55%), de Gentse en Antwerpse steekproef 1994 (87%) leerlingen uit 17 scholen (respons van 38%) en de Brusselse steekproef 1577 leerlingen (87%) uit 14 scholen (47%) (Cops & De Vos, 2013). Niet alle leerlingen kregen dezelfde vragenlijst omdat de concrete inhoudelijke doelstellingen van beide steunpunten verschilden. Voor deze analyses maken we gebruik van een selectie van de vragenlijsten, namelijk de JOP-vragenlijsten. Zowel in de Gentse en Antwerpse scholen als in de scholen van de Vlaamse steekproef vulde de ene helft van de klas de vragenlijst van het JOP en de andere helft van de klas de vragenlijst van de onderzoekslijn 'Cultuureducatie' in. In Brussel kregen alle leerlingen de vragenlijst van het JOP aangeboden. Wij werken verder met de 2de en 3de graad van het secundair onderwijs van de data van het JOP. Dit komt neer op 4688 leerlingen, waarvan 2918 leerlingen in de Vlaamse steekproef, 735 leerlingen in de Gentse en Antwerpse steekproef en 1035 leerlingen in de Brusselse steekproef.

Het voordeel van scholenonderzoek ten opzichte van bijvoorbeeld postenquêtes of face-to-face bevestigingen is dat de non-respons op individueel niveau veel lager én belangrijker minder selectief is. Hoewel niemand verplicht is de vragenlijst in te vullen, zijn er doorgaans slechts weinig leerlingen in de deelnemende scholen die weigeren mee te werken. Dat is vooral met betrekking tot de (groot)stedelijke problematiek belangrijk. We weten immers dat bij klassieke bevestigingen minderheden, kortgeschoolden of diegenen die het Nederlands niet machtig zijn, een grotere kans hebben niet deel te nemen. Hoewel data verkregen uit scholenonderzoek dus een aantal onmiskenbare sterktes hebben, kampen ze ook met een aantal beperkingen. Zo werd Deeltijds Beroepsonderwijs, Buitengewoon Secundair Onderwijs en de OKAN-klassen, onderwijstypes waarvan we weten dat jongeren die in kwetsbare gezinnen opgroeien oververtegenwoordigd zijn, niet opgenomen in het steekproefkader. Ook jongeren die ongekwalificeerd uitstromen behoren niet tot de onderzoekspopulatie. Die beperkingen wegen niet op tegen de sterktes van deze data, maar impliceren zeer duidelijk wel dat we de verschillen in participatie naar verstedelijking voor een segment van de Vlaamse jongeren bestuderen.

Om te onderzoeken of jongeren in stedelijke omgevingen meer of minder deelnemen aan het verenigingsleven dan jongeren op het platteland, maken we gebruik van twee indicatoren van verstedelijking, een objectieve en een subjectieve maat. Als objectieve maat gebruiken we de VRIND-classificatie (VRIND, 2014). Dit is een ruimtelijke indeling op basis van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen met opsplitsing van het buitengebied op basis van het Strategisch Plan Ruimtelijke Economie waarbij het ruraal overgangsgebied en het ruraal gebied als platteland wordt geclassificeerd. Deze classificatie in 9 categorieën reduceerden we tot vier categorieën, (1) grootsteden, (2) centrumsteden, (3) rand van de stad (zowel grootstedelijke rand als regionaal stedelijke rand, stedelijk gebied rond Brussel en structuurondersteunende steden) en (4) platteland (kleinstedelijk provinciaal, overgangsgebied en platteland). In onze steekproef woont 29% van de jongeren in een grootstad, 11% in een centrumstad, 22% in de rand van een stad en 38% op het platteland.

Om een onderscheid te kunnen maken tussen Brussel, Gent en Antwerpen, splitsten we de categorie 'grootstad' op op basis van de postcode van de woonplaats die de jongeren zelf opgaven. Zo delen we de grootstedelijke jongeren op in Antwerpen (8,6%), Gent (4,8%) en Brussel (15,6%). Bij deze laatste dient wel opgemerkt te worden dat het hier alleen gaat om leerlingen die in Brussel wonen en die les volgen in het Nederlandstalig Brussels onderwijs¹.

De subjectieve indicator reflecteert de mate waarin jongeren de omgeving waarin ze wonen percipiëren als verstedelijkt en onderscheidt vijf categorieën: 9% van de jongeren geeft aan in 'een landelijke of bosrijke omgeving met hoogstens enkele huizen' te wonen, 44% in een dorp, 22% in een grootstad, 13% in een centrumstad en eveneens 13% aan de rand van de stad. We gebruiken deze indicator op de eerste plaats als een controlekenmerk dat ons toelaat te kijken of de administratieve indeling overeenstemt met reëel beleefde verschillen. In de meeste gevallen toont deze maat inderdaad zeer vergelijkbare cijfers. Daarom verwijzen we in de tekst vooral naar de VRIND-indicator omdat dat de maat is die ook bij beleidsvoorbereidend werk gebruikt wordt.

De deelname aan het verenigingsleven van jongeren brengen we in kaart op basis van hun huidig lidmaatschap. We onderscheiden vijf grote types verenigingen (tabel 1): sociale verenigingen (13%), doelgroepgerichte verenigingen (14%), jeugdverenigingen (43%), culturele verenigingen (25%) en sportverenigingen (54%). Daarnaast construeerden we een algemene indicator voor het al dan niet lid zijn van een vereniging. Ruim drie kwart van de jongeren is lid van minstens één vereniging.

---

¹ In het vervolg verwijzen we steeds naar deze groep indien we spreken over 'Brusselse jongeren'.

TABEL 1: OVERZICHT PARTICIPATIEVORMEN HUIDIG PASSIEF, ACTIEF OF ORGANISEREND LID

Participatievorm	Specificatie
Algemene participatie (75,3%)	Alle onderstaande verenigingen
Sportvereniging (53,7%)	Sportverenigingen, sportclubs Vereniging verbonden aan een café (darts, minivoetbal,...)
Culturele vereniging (24,9%)	
Deeltijds Kunstonderwijs	Deeltijds kunstonderwijs (muziekschool, tekenacademie, beeldende kunst, toneel, dans, woordkunst,... na de schooluren)
Kunstbeoefening	(amateur)-kunstbeoefening (dans, harmonie, straattheater, circusschool, toneel, jeugdkoor,...)
Hobby	Hobbyverenigingen (knutselclub, computer-club, schaakclub, quizen,...)
Jeugdvereniging (43,0%)	
Jeugdbeweging	Jeugdbeweging of jongerenbeweging (scouts, chiro, KAJ, KSA, KLJ, JNM,...)
Speelplein	Speelplein, grabbelpas, roefel
Jeugdhuis	Jeugdhuis of jeugdclub
Fuif organisatie	Organisatie van muziekfestival, cultureel evenement, fuif, buurtfeest
Mutualiteit	Jongerenafdeling van een mutualiteit (o.a. Kazou, Joetz, ...)
Belangen	Leerlingenraad, jeugdraad/kindergemeeneeraad, andere adviesraad of politieke jongerenbeweging
Sociale vereniging (13,4%)	
Derde wereld vereniging	Verenigingen of actiegroep rond Derde Wereld (11-11-11,...- vrede en verdraagzaamheid (Forum voor vredesactie,...), mensenrechten (Amnesty, Liga voor de mensenrechten,...) of antiracistische organisatie (KifKif,...)
Helpende vereniging	Verenigingen die anderen helpt (vb. Rode Kruis, Broederlijk Delen,...)
Milieu vereniging	Verenigingen of actiegroepen rond milieu, dierenrechten en natuur (WWF, Greenpeace, Natuarpunt,...), duurzame voeding (EVA, voedselteams,...)
Lokale vereniging	Buurt- of wijkwerking
Holebi	Vereniging voor holebi's
Doelgroepvereniging (13,6%)	
Religie	Religieuze of levensbeschouwelijke verenigingen (Humanistische jongeren, Plus-werking, JoKri, moskeevereniging,...)
Allochtone vereniging	Allochtone jeugdverenigingen, zelforganisaties van migranten
Welzijnswerking	Tienerwerking, meisjeshuis, jeugdwelzijnswerking of werking voor kansarme jeugd (o.a. Kras Jeugdwerk, Jong vzw, jeugdwerking Elegast Dam, Habbekrats, JES vzw, Centrum Kauwenberg, 't Leebeekje, Lejo,...)

Zowel de objectieve als subjectieve maat tonen aanzienlijke verschillen in het lidmaatschap van verenigingen naar urbanisatiegraad (tabel 2). Het lidmaatschap van *sociale verenigingen* is het grootst in de grootsteden, met als uitschieter Brussel waar 20% van de jongeren lid is van een sociale vereniging. In Antwerpen en Gent ligt het lidmaatschap op het gemiddelde (13%). Ook het lidmaatschap van *doelgroepgerichte verenigingen* is het hoogst in de grootsteden, met 26% van de jongeren die hier van lid is. In Brussel bereiken deze verenigingen 31% van de jongeren, in

Antwerpen en Gent respectievelijk 22% en 18%. Er tekent zich op dit punt een echte kloof af met de rest van Vlaanderen. In de centrumsteden, bijvoorbeeld, zakt het lidmaatschap van doelgroepverenigingen tot 15%. In de rand van de stad 10% en op in de meer landelijke regio's 7%. Het lidmaatschap van *culturele verenigingen* is gelijk verdeeld naar urbanisatiegraad, met ongeveer een kwart van de jongeren die lid is. We vinden echter wel aanzienlijke verschillen tussen de grootsteden. In Antwerpen is slechts 16% lid van een culturele vereniging, in Gent 21% en in Brussel 29%. De *jeugd- en sportverenigingen* staan sterk op het platteland, in de centrumsteden en in de rand van de stad, maar veel minder sterk in de grootsteden. Vooral in Antwerpen bereiken de jeugdverenigingen minder jongeren dan gemiddeld (32% tegenover 43% gemiddeld). De *sportverenigingen* bereiken minder jongeren dan gemiddeld in alle grootsteden. Toch springen vooral de lage cijfers voor Antwerpen in het oog. Slechts 42% van de Antwerpse jongeren is lid van een sportvereniging tegenover 54% gemiddeld.

Als we het lidmaatschap van alle verenigingen samen nemen, stellen we vast dat de participatiegraad in de grootsteden het laagst is, met vooral Antwerpen die laag scoort op de participatie aan jeugd- en sportverenigingen. Brussel scoort vrij goed dankzij de hoge participatiecijfers aan de sociale en doelgroepverenigingen. Gent scoort iets lager dan of op het gemiddelde op alle soorten verenigingen, met uitzondering van de doelgroepverenigingen. De overige centrumsteden nemen een duidelijke middenpositie tussen de grootsteden en de meer landelijke regio's.

TABEL 2: HUIDIG LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN NAAR OBJECTIEVE VERSTEDELIJKINGSGRAAD

	Sociale vereniging	Doelgroep vereniging	Jeugdvereni ging	Culturele vereniging	Sportvereni ging	Alle vereniginge n
Centrumstad	13,7%	15,2%	42,2%	26,8%	57,6%	78,1%
Rand van de stad	11,6%	9,8%	44,2%	24,5%	54,3%	76,6%
Platteland	12,4%	6,5%	45,6%	25,6%	57,0%	77,9%
Grootstad	16,2%	25,7%	38,8%	23,5%	47,4%	69,5
	**	***	**		***	***
Antwerpen	12,2%	21,6%	31,5%	16,3%	42,4%	64,8%
Gent	11,2%	17,8%	43,5%	20,6%	48,2%	69,4%
Brussel	20,3%	30,8%	41,4%	28,5%	50,0%	72,2%
	***(1)	***	***	***	***	***
Totaal	13,4%	13,6%	43,0%	24,9%	53,7%	75,3%

(1) Significantie voor de verschillen tussen de drie grootsteden

De opdeling naar de subjectieve urbanisatiegraad toont gelijkaardige verschillen als deze op basis van de administratieve indeling (tabel 3).

TABEL 3: HUIDIG LIDMAATSCHAP VAN VERENIGINGEN NAAR SUBJECTIEVE VERSTEDELIJKINGSGRAAD

	Sociale vereniging	Doelgroepg erichte vereniging	Jeugdvere niging	Culturele vereniging	Sportveren iging	Alle vereniging en
Een landelijke of bosrijke omgeving met hoogstens enkele	14,0%	9,9%	46,9%	24,1%	58,1%	80,1%
Een dorp	12,4%	7,0%	45,2%	26,3%	56,0%	77,1%
Een grootstad (Antwerpen, Gent, Brussel)	16,2%	28,4%	36,1%	22,6%	46,8%	67,6%
Een centrumstad (een andere stad zoals Aalst, Genk, Roeselare)	12,6%	16,5%	42,6%	23,5%	51,3%	72,1%
Aan de rand van de stad	12,8%	11,4%	43,4%	25,9%	57,5%	80,4%
Totaal	13,4%	13,5%	42,9%	24,9%	53,9%	75,3%
	ns	***	***	ns	***	***

Deze gemiddelde verschillen in participatiegraad naar urbanisatiegraad gaan voorbij aan de polarisering die in de steden sterker is in vergelijking met het platteland. Deze polarisering kenmerkt zich door een relatief rijke, hippe middenklasse die in de periferie van de steden woont en een steeds meer verpauperende sociale laag die we terugvinden in de stadskern. De polarisatiethese zou doen verwachten dat in steden tegelijk het hoogste aantal mensen lid zijn van geen enkele vereniging maar ook van meervoudige (meer dan vier) lidmaatschappen. Als we cijfers voor het aantal verenigingen waarvan men lid is vanuit dat perspectief bekijkt – en dus nagaat of in de grootsteden zowel het aantal niet-participanten als het aantal veel-participanten het hoogst ligt – blijkt dat de polarisatiethese enigszins geldt voor Brussel, maar niet voor Gent en Antwerpen². Zelfs voor Brussel echter, blijkt het patroon zwak en niet significant verschillend van de rest van Vlaanderen. In het vervolg concentreren we ons dan ook op gemiddelde verschillen.

Participatieverschillen naar verstedelijkingsgraad: een reflectie van de socio-demografische samenstelling.

De bivariate verschillen zijn interessant, maar mogelijk ook misleidend. Ze roepen alleszins vragen op naar de oorsprong van deze verschillen. We weten immers dat steden verschillen wat betreft de socio-demografische samenstelling van meer landelijke gebieden in het bijzonder wat betreft sociaal-economische achterstelling en de aanwezigheid van mensen van vreemde origine. Voor beide kenmerken weten we dat ze duidelijk samenhangen met de kans lid te zijn van een vereniging (Elchardus & Herbots, 2010; Herbots, 2011; Van de Walle, Cardoen & Bradt, 2013; Smits, 2012b). Om echt van een 'stedenverschil' in participatie te kunnen spreken, dienen de bivariate verschillen dus minstens voor verschillen in sociale samenstelling uitgezuiverd te worden.

Om de sociale samenstelling van regio's te documenteren maken we gebruik van twee indicatoren, de sociaal-economische positie en de etnische origine (tabel 4). Ten eerste onderzoeken we de participatieverschillen naar de sociaal-economische positie. Voor jongeren vormt die positie tot op

² Tabel niet weergegeven in de tekst.

grote hoogte een reflectie van de positie van de ouders. Hiervoor gebruiken we drie parameters: het opleidingsniveau en de werkstatus van de ouders en een inschatting van de jongeren over de financiële en materiële situatie van hun gezin. Daarnaast gebruiken we kenmerken waarvan we weten dat ze een zeer goede voorspeller voor de latere sociaaleconomische positie van de jongeren zijn (de onderwijsvorm). Voor culturele en religieuze identiteit, ten tweede, gebruiken we een indicator die het verschil weergeeft tussen autochtone en allochtone jongeren. Allochtoon wordt daarbij ingevuld als minstens één voorouder (vader, moeder of moeder van de moeder) geboren in een ander land dan België. Hoewel beide indicatoren duidelijk samenhangen, onderscheiden we ze toch omdat eerder onderzoek toonde dat participatieverschillen bij autochtone en allochtone jongeren enigszins anders ingebed zijn (Herbots, 2011; Smits, 2012b).

Maatschappelijke kwetsbaarheid is overduidelijk het grootst in de grootsteden, vooral Antwerpen en Brussel (tabel 4). Slechts respectievelijk 48% en 41% van de Antwerpse en respectievelijk 51% en 43% van de Brusselse jongeren woont in een gezin met minstens één hogeropgeleide ouder en twee werkende ouders tegenover respectievelijk 60% en 64% in de gehele steekproef. Ook het percentage jongeren dat les volgt in het aso is ondervertegenwoordigd in Antwerpen en Brussel, terwijl bso-jongeren een oververtegenwoordiging kennen. De subjectieve maat voor materiële deprivatie in het gezin is eveneens het hoogst in de grootsteden met een score van 1,88 op 10 tegenover een gemiddelde van 1,40. In Antwerpen en Brussel loopt de score op tot ongeveer 2 op 10.

Ook de culturele diversiteit is het grootst in de grootsteden. 73% van de jongeren heeft minstens één (groot)ouder die niet in België is geboren, tegenover 21% op het platteland, 30% in de rand van de stad en 39% in de centrumsteden. Ook tussen de grootsteden zijn er zeer grote verschillen. Gent zit met 46% van de jongeren met een migratie-achtergrond op het niveau van de centrumsteden. In Antwerpen en Brussel heeft respectievelijk 70% en 82% van de jongeren een migratieverleden.

Ook hier bevestigen de verschillen naar subjectieve urbanisatiegraad deze cijfers (tabel 4).

TABEL 4: KWETSBAARHEIDSKENMERKEN NAAR URBANISATIEGRAAD

	% min één hoger- opgeleide ouder	% twee werkende ouders	% aso	% tso	% bso	# materiële zaken niet aanwezig (0- 10)	% min één ouder niet belgische afkomst
Objectieve urbanisatie							
Centrumstad	63,1%	63,4%	49,4%	30,2%	20,4%	1,30	39,4%
Rand van de stad	61,8%	67,0%	42,6%	32,8%	24,5%	1,32	29,5%
Platteland	64,3%	74,7%	45,6%	30,4%	24,0%	1,12	20,6%
Grootstad	52,5%	45,9%	41,3%	30,0%	28,7%	1,88	72,5%
	***	***	**		***	***	***
Antwerpen	47,5%	41,1%	35,6%	34,7%	29,6%	2,01	70,3%
Gent	65,9%	62,4%	58,0%	21,3%	20,8%	1,55	45,8%
Brussel	50,7%	43,4%	39,1%	30,1%	30,7%	1,91	82,1%
	***(1)	***	***	*	***	***	***
Totaal	60,2%	63,5%	44,1%	30,8%	25,1%	1,40	39,6%
Subjectieve urbanisatie							
Een landelijke of bosrijke omgeving met hoogstens enkele huizen	60,9%	72,6%	42,0%	29,9%	28,1%	1,15	28,3%
Een dorp	65,5%	72,6%	45,7%	32,1%	22,2%	1,15	22,9%
Een grootstad (Antwerpen, Gent, Brussel)	50,2%	40,4%	40,2%	30,2%	29,5%	1,96	80,2%
Een centrumstad (een andere stad zoals Aalst, Genk, Roes)	55,1%	62,6%	40,5%	30,5%	29,0%	1,49	41,1%
Aan de rand van de stad	64,1%	67,0%	49,4%	28,1%	22,4%	1,34	37,5%
Totaal	60,3%	63,7%	44,0%	30,8%	25,2%	1,39	40,0%
	***	***	***		***	***	***

(1) Significantie voor de verschillen tussen de drie grootsteden

In een volgende stap werd voor elk type vereniging een (multilevel) logistische regressieanalyse uitgevoerd (tabel 5³). De verschillen in participatie naar urbanisatiegraad kunnen grotendeels worden toegeschreven aan de differentiële demografische samenstelling van de regio's. Jongeren in grootsteden zijn minder lid van verenigingen in het algemeen dan jongeren buiten de grootsteden. Dit kunnen we volledig verklaren door de sociaal-economische kwetsbaarheid van jongeren in grootsteden. Zij groeien vaker op in gezinnen met lageropgeleide ouders en geen twee werkende ouders. Ze volgen vaker les in het beroepsonderwijs en ervaren een hoge mate van materiële deprivatie. Dit verklaart waarom jongeren in grootsteden minder vaak lid zijn van verenigingen.

Als we vervolgens verder kijken naar de soort vereniging waar jongeren lid van zijn, krijgen we een genuanceerder beeld. Jongeren in grootsteden zijn minder vaak lid van jeugdverenigingen dan jongeren in de rand van de stad en op het platteland, maar even vaak als jongeren in centrumsteden. Jongeren in grootsteden zijn minder vaak lid van culturele verenigingen dan

³ De analyses met de subjectieve indicator van urbanisatiegraad vindt de lezer in bijlage.

jongeren in centrumsteden, maar in gelijke mate als jongeren in de rand van de stad en op het platteland. Deze verschillen, die eerder klein zijn, kunnen we bovendien volledig toeschrijven aan culturele gezinskenmerken, namelijk het opleidingsniveau van de ouders en de onderwijsvorm van de jongeren. Jongeren in grootsteden groeien vaker op in lageropgeleide gezinnen en volgen vaker les in het beroepsonderwijs, wat maakt dat zij minder makkelijk de weg vinden naar jeugd- en culturele verenigingen. Jongeren in grootsteden zijn vooral minder vaak lid van sportverenigingen dan jongeren buiten de grootsteden. Deze verschillen zijn aanzienlijk maar kunnen we eveneens volledig verklaren door de demografische samenstelling van de grootstedelijke bevolking. Dit keer niet enkel door culturele gezinskenmerken maar vooral door economische gezinskenmerken. Grootstedelijke jongeren groeien vaker op in lageropgeleide gezinnen en in gezinnen waar er geen twee werkende ouders zijn en waar jongeren een hoge mate van materiële deprivatie ervaren dan jongeren buiten de grootsteden. Dit verklaart hun lagere sportparticipatie. De verklaring van lagere sportparticipatie van de lagere sociale milieus door economische drempels is een bevestiging van eerder onderzoek (Smits, 2012a). Een verklaring voor dit patroon zou kunnen zijn dat sportparticipatie vrij duur is door de aankoop van materiaal, uitrusting en abonnementsgeld. Toch stelt Scheerder (Knack, 2011) dat het materiële en financiële aspect niet noodzakelijk de eerste of belangrijkste drempel blijkt te zijn om aan sport te doen. Sociale en culturele barrières blijken doorslaggevender op dat vlak.

Er zijn ook verenigingen waar grootstedelijke jongeren vaker lid van zijn dan de andere jongeren, namelijk de sociale verenigingen maar vooral de doelgroepverenigingen. Jongeren in grootsteden zijn vaker lid van doelgroepverenigingen dan jongeren in de rand van de stad en op het platteland. Ook na controle voor de migratie-achtergrond blijven deze verschillen aanzienlijk. Dit is natuurlijk niet echt verwonderlijk daar we weten dat dit type van vereniging veel minder voorkomt buiten de grootsteden. De doelgroepgerichte verenigingen bereiken vooral jongens, jongeren met een migratie-achtergrond, uit het beroepsonderwijs en jongeren zonder twee werkende ouders. Hiermee hebben ze hun doel wel bereikt maar de keerzijde is dat naast de segregatie naar sociaal milieu, een problematiek het verenigingsleven mee komt (Mark, 1998; McPherson, Smith-Lovin & Cook, 2001), het verenigingsleven in de grootsteden ook gesegregeerd is naar migratie-achtergrond.

TABEL 5 PARTICIPATIE NAAR STAD VERSUS PLATTELAND OBJECTIEVE VRIND INDICATOR EN SOCIAAL DEMOGRAFISCHE INDICATOREN

	Alle verenigingen		Doelgroepverenigingen		Sociale verenigingen		Jeugdverenigingen		Culturele verenigingen		Sportverenigingen							
Urbanisatie (ref. Grootsteden)																		
Centrumstreken	1,518*	1,151	0,551*	0,719	0,787	0,810	1,182	0,973	1,418*	1,200	1,525**	1,216						
Rand van de stad	1,499**	1,190	0,440***	0,645**	0,680*	0,720*	1,307*	1,090	1,127	1,011	1,286*	1,056						
Platteland	1,533**	1,130	0,275***	0,451***	0,774	0,823	1,317*	1,055	1,152	0,996	1,452***	1,120						
Gender (ref. man)																		
	0,488***	0,516***	0,643***	0,646***	0,788*	0,804*	0,933	0,973	1,245*	1,325**	0,419***	0,434**						
Leeftijd																		
	0,832***	0,913**	0,981	0,947	0,956	0,959	0,900***	0,957	0,871**	0,912**	0,858***	0,908**						
Onderwijsvorm (ref= aso)																		
tso		0,674**		1,066		0,801		0,765**		0,624**		0,911						
bso		0,478***		1,462*		1,106		0,627**		*		0,746**						
Minstens één hoogopgeleide ouder (tertiaire scholing)																		
Arbeidstatuut ouders (ref = beide werken)		1,519***		0,910		1,404**		1,503**		1,805**		1,313**						
één ouder werkt		0,659***		1,298*		0,926		0,748**		0,837		0,826*						
Geen werkende ouders		0,620**		1,383		1,208		0,714*		0,947		0,771						
Armoede (ref. alles aanwezig)																		
1 niet aanwezig		0,912		1,047		1,214		1,087		1,044		0,690**						
2 niet aanwezig		0,654**		0,999		0,927		0,838		0,889		0,544**						
3 niet aanwezig		0,554***		0,965		1,079		0,891		0,793		0,451**						
Afkoms (ref. geen migratie achtergrond)																		
migratie achtergrond		0,860		4,901***		1,236		0,810*		0,965		0,864						
N	3000	3000	3000	3429	3429	3429	3376	3376	3376	3347	3347	3347	3403	3403	3403	3405	3405	3405
dev	3205	3100	2950	2503	2434	2272	2703	2690	2668	4554	4527	4411	3786	3752	3661	4626	4445	4324
icc	9,12%	7,10%	3,16%	22,80%	14,90%	2,44%	3,53%	3,24%	2,66%	4,92%	4,20%	2,66%	6,68%	5,82%	3,15%	5,97%	3,47%	1,77%

Besluit en discussie

Dit hoofdstuk rapporteert de resultaten van een onderzoek naar de verschillen in vijf verschillende vormen van deelname aan het verenigingsleven naar stedelijkheidsgraad. De analyses hebben daarbij duidelijk een exploratief karakter. Zij werden vooral ingegeven door de vaststelling dat er al bij al relatief weinig onderzoek bestaat naar dit thema. Dat is opmerkelijk gegeven enerzijds de grote bezorgdheid die er bestaat rond de sociale cohesie in steden en anderzijds de vaststelling dat sociale participatie doorgaans naar voor wordt geschoven als één van de middelen om die cohesie te versterken.

Een aantal patronen zijn duidelijk. Ten eerste blijkt uit de analyses dat de objectieve en subjectieve maat van urbanisatie dezelfde resultaten opleveren. Hoe jongeren hun omgeving percipiëren komt duidelijk overeen met de objectieve regionale opdeling. Die bevinding biedt verdere steun voor de bruikbaarheid van de administratieve classificatie voor beleidsvoorbereidend werk. Ten tweede wordt duidelijk dat grootsteden sterk verschillen in demografische kenmerken van de rest van Vlaanderen en dat de verschillen in participatie naar urbanisatiegraad grotendeels toegeschreven kunnen worden aan deze verschillen in demografische samenstelling van de onderscheiden regio's. Alleen de participatie aan culturele, jeugd- en sportverenigingen is kleiner in de grootsteden dan elders, terwijl jongeren in de grootsteden zich meer engageren in sociale en doelgroepverenigingen. Uiteraard spelen verschillen in het bestaand aanbod van de regio's hierin een belangrijke rol. De bevinding dat de verschillen naar verstedelijkingsgraad grotendeels verdwijnen na controle voor de bevolkingssamenstelling, dient zorgvuldig geïnterpreteerd te worden. Het betekent dat steden wat betreft sociale participatie het niet slechter doen *gegeven* de kenmerken van hun inwoners. Dat impliceert uiteraard ook dat wat betreft participatie steden er momenteel nog niet in slagen om te compenseren voor de sociale achterstelling en kwetsbaarheid van bevolking. Daar komt nog bij dat de verschillen tussen steden en niet stedelijke gebieden beperkt blijven omdat steden een groter aantal mensen heeft dat lid is van doelgroep- en sociale verenigingen. Dergelijke verenigingen doen uiterst zinvol werk. In vergelijking met andere verenigingen hebben ze echter wel de beperking dat ze qua sociale samenstelling nog homogener zijn. In dat opzicht is hun potentieel om bruggen te slaan tussen mensen met verschillende achtergronden – en op die manier zogenaamd 'bridging social capital' te genereren (Putnam, 2000) – beperkter.

Een interessante bevinding betreft de verschillen tussen de grootsteden onderling. Doorgaans worden in Vlaanderen drie grootsteden onderscheiden, namelijk Antwerpen, Gent en Brussel. Althans wat betreft jongeren en sociale participatie zijn de overeenkomsten tussen Antwerpen en (Nederlandstalige jongeren die les volgen in het Brussels onderwijs) Brussel aanzienlijk groter dan deze met Gent. De gegevens die we hier gebruikten laten niet toe te achterhalen waar dit verschil precies zijn oorsprong vindt.

In het algemeen vonden we geen steun voor de idee dat lage participatiecijfers in toenemende mate een probleem van de niet-grootstedelijke centrumsteden wordt. Daarbij mag echter niet uit

het oog verloren worden dat in dit artikel de focus op verschillen *tussen* regio's met een verschillende verstedelijkingsgraad lag. Verschillen tussen de centrumsteden, die afgaande op de cijfers van de stadsmonitor soms aanzienlijk zijn (Bral & Schelfaut, 2013), werden als gevolg van de relatief beperkte steekproefgrootte buiten beschouwing gelaten. Toekomstig onderzoek dient die verschillen verder te bestuderen. Omdat Vlaanderen veel meer centrumsteden kent dan grootsteden en die centrumsteden op een aantal cruciale kenmerken – zoals de aanwezigheid van specifieke kansengroepen, het aanbod aan verenigingen, enz. – onderling duidelijk van elkaar verschillen, kan dergelijk onderzoek ook meer inzicht bieden op de specifieke aspecten van stedelijkheid en stedelijk beleid die verschillen in sociale participatie verklaren.

Om een duidelijk zicht te krijgen op de verschillen tussen de participatie in de stad en op het platteland moet er bijkomende aandacht zijn voor twee zaken. Ten eerste kunnen steden niet als een homogene regio worden beschouwd. De verschillen naar demografische kenmerken binnen steden zijn immers groter binnen steden dan tussen stad en niet-stedelijke gebieden. Ten tweede zou het meetinstrument voor het in kaart brengen van de participatie van jongeren in de stad, aangepast moeten worden aan het stedelijk aanbod van jeugdinitiatieven. Het gaat dan over eerder projectmatige activiteiten die zeer sterk toegespitst zijn op de lokale bevolking en die buiten het klassieke 'lidmaatschap' vallen. Aan dit soort activiteiten nemen jongeren gedurende een beperkte tijdsspanne en vaak op een meer informele wijze deel dan via een formeel lidmaatschap. Over het socialiserend potentieel van deze laatste weten we vooralsnog nog maar zeer weinig.

Literatuur

Agentschap Sociaal Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen, afdeling Jeugd en VVJ (2012). *Cijferboek Lokaal Jeugdbeleid 2011 – 2013*. Brussel.

Alwin, D.F. & J.A. Krosnick (1991). Aging, cohorts, and the stability of sociopolitical orientations over the life span. *American Journal of Sociology*. 97(1): 169-195.

Alwin, D.F., R. Cohen & T. Newcomb (1991). *Political attitudes over the life span. the Bennington women after fifty years*. Madison: University of Wisconsin press.

Anciaux, B. (2004). *Beleidsnota Cultuur, 2004-2009*. Brussel, Vlaamse Regereing, Vlaams minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel: 55.

BISA & Actiris (2014). *Staatshervorming. Overheveling van de bevoegdheden werkgelegenheid en opleiding*. Verslag van de deskundigengroep. Brussel, Actiris, BISA: 92.

Bradt, L. et al. (red.) (2014). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de bevindingen uit de JOP-monitor 3 en de JOP-schoolmonitor 2013*. Leuven: Acco.

Bral, L. & H. Schelfaut (red.) (2013) *Steden binnenstebuiten! Analyses op de Stadsmonitor 2011 (SVR-studie 2013/1)*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Coffé, H. & B. Geys (2005). Verklaringen voor het verenigingsleven in de Vlaamse gemeenten, *Samenleving en Politiek*, 12 (6), 39-46.

Colpaert, J., K. Lauwerysen & T. Colpaert (2003). Cultuuratlas van Vlaanderen, in: Laermans, R., J. Lievens & H. Waeye (Red.) *Cultuurkijker. Aanzetten voor cultuuronderzoek in Vlaanderen*. Antwerpen: De Boeck, + CD-Rom

De Knop, P. & M. Theeboom (1992). Sport als integratiemiddel voor maatschappelijk kwetsbare jongeren. P. De Knop & L. Walgrave (Eds.), *Sport als integratie. Kansen voor maatschappelijk kwetsbare jongeren* (pp. 37-58), Brussel: Koning Boudewijnstichting.

Deboosere, P., T. Eggerickx, E.V. Hecke & B. Bayens (2009). *De Brusselse bevolking: een demografische doorlichting.*, Brussels Studies, 3.

Devogelaer, D. (2002). *Stedelijke woondynamiek van de Belgische bevolking en haar gezinnen*. Brussel, Federaal Planbureau: 128.

Elchardus, M., L. Huyse & M. Hooghe, Eds. (2001). *Het maatschappelijk middenveld in Vlaanderen. Een onderzoek naar de sociale constructie van democratisch burgerschap*. Brussel, VUBPress.

Elchardus, M., L. Roggemans, J. Siongers (2011). De Brusselse jeugd onderzocht. Vettenburg, N., M. Elchardus & J. Put (eds), *Jong in Brussel. Bevindingen uit de JOP-monitor Brussel*, Leuven: Acco: 35-68

Elchardus, M., W. Smits & B. Spruyt (2009). Een typologie van maatschappelijke betrokkenheid. Vormen van maatschappelijke betrokkenheid en hun gevolgen. J. Pickery (red.) *Vlaanderen gepeild! 2009*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, pp. 110-146.

Elchardus, M. & S. Herbots (2010). Participatie van Vlaamse jongeren aan het verenigingsleven. Vettenburg, N., J. Deklerck & J. Siongers (red.), *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen van de JOP-monitor 2*, Leuven: Acco: 111-134.

Gatz, S. (2014). *Beleidsnota 2014-2019. Cultuur*. Brussel: Vlaamse Regering.

Genard, J.-L., E. Corijn, B. Francq & C. Schaut (2009). Brussel en cultuur. Synthesenota nr 8. *Brussels Studies*, nr 8.: 1-12.

Glorieux, I. & T.P. Van Tienoven (2011). Waar een wil is ... Culturele participatieafstand naar de Vlaamse cultuurcentra. J. Lievens & H. Waeye, *Participatie in Vlaanderen. Eerste analyses van de participatiesurvey 2009*. Leuven, Acco/Academic, 181-195.

Hendry, L.B., J. Shucksmith, J.G. Love & A. Glendinning (1993). *Young people's leisure and lifestyles*. London, Routledge.

Herbots, S. (2011). Brusselse jongeren en het verenigingsleven. Vettenburg, N., M. Elchardus & J. Put (red.) *Jong in Brussel. Bevindingen uit de Jop-monitor Brussel*. Leuven/Den Haag: Acco, pp. 107-136.

Hoge, D. & T. Ankney (1982). "Occupations and Attitudes of Former Student Activist: Ten Years Later." *Journal of Youth and Adolescence*, 11(5), 355-371.

Knack Extra, 15 juni 2011. 'Sport is nog geen gedemocratiseerd goed. Jeroen Scheerder over sociale verschillen.' 44-45.

Marissal, P., X. May & D.M. Lombillo (2013). *Stedelijke en plattelandsarmoede*. Brussel, Leuven, ULB: IGEAT, KUL, Agora programma: 106.

Mark, N. (1998). "Birds of a Feather Sing Together." *Social Forces*, 77(2), 453-485.

McGee, R., S. Williams, P. Howden-Chapman, J. Martin & I. Kawachi. (2006). "Participation in clubs and groups from childhood to adolescence and its effects on attachment and self-esteem." *Journal of Adolescence*, 29, 1-17.

McPherson, M., Smith-Lovin, L. & Cook, J.M. (2001). Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. In: *Annual Review of Sociology*, 27, 415-444.

Putnam, R. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: A Touchstone Book, published by Simon & Schuster.

Raad Vlaamse Gemeenschapscommissie (2010). *Jeugdbeleidsplan 2011-2015*. Brussel: Vlaamse Gemeenschapscommissie.

Raymore, A.L. (1995). "Leisure behaviour and the transition from adolescence to young adulthood." *Leisure Studies*, 14(3): 202-216.

Raymore, A.L., L.B. Barber & S.J. Eccles (2001). "Leaving home, attending college, partnership and parenthood: the role of life transition events in leisure pattern stability from adolescence to young adulthood." *Journal of Youth and Adolescence*, 30(2): 197-223.

Roggemans, L., Cops, D. & Kolijn, S. (2013). De Gentse en Antwerpse jeugd onderzocht. Vettenburg, N., M. Elchardus, J. Put & S. Pleysier (red.). *Jong in Antwerpen en Gent. Bevindingen uit de Jop-monitor Antwerpen-Gent*. Leuven/Den Haag, pp. 29-48.

Schauvlieghe, J. (2010). *Beleidsnota Cultuur, 2010-2014*. Brussel.

Scheerder, J., M. Thomis, B. Vanreusel, J. Lefevre, R. Renson, B. Vanden Eynde & G.P. Beunen (2006). "Sports Participation Among Females From Adolescence To Adulthood: A Longitudinal Study." *International Review for the sociology of sport*, 41(3), 413-430.

Scheerder, J., S. Vos, S. Pabian, K. De Martelaer, J. Lefevre & R. Philippaerts (2011). Actieve vrijetijdssport in Vlaanderen: Trends, profielen en settings, Lievens J. & H. Waege (eds.), *Participatie in Vlaanderen 2. Eerste analyses van de Participatiesurvey 2009*, Leuven: Acco Academic: p.43-82.

Scott, D. & K.F. Willits (1989). "Adolescent and adult leisure patterns: a 37-year follow-up study." *Leisure Sciences*, 11(4): 323-335.

Scott, D. & K.F. Willits (1998). "Adolescent and adult leisure patterns: a reassessment." *Journal of leisure research*, 30(3): 319-330.

Smits, W. (2004). *Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte. Eindverslag van het Programma Beleidsgericht Onderzoek 'Maatschappelijke participatie van jongeren'* (PBO99A/14/85) in opdracht van de Administratie Cultuur, Afdeling Jeugd en Sport van de Vlaamse Gemeenschap. Brussel, Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR.

Smits, W. (2005). Maatschappelijke participatie van jongeren. K. Pelleriaux, *Beter samen? Denken en doepistes voor en toegankelijk jeugdwerk in Vlaanderen, Brussel en Wallonië*. Leuven, Acco, 43-70.

Smits, W. (2011). 'Join the Club'. Een profiel van leden van verenigingen en vrijwilligers. J. Lievens & H. Waege, *Participatie in Vlaanderen. Eerste analyses van de participatiesurvey 2009*. Leuven, Acco/Academic, 83-120.

Smits, W. (2012a). Binding en burgerschap. De samenhang tussen maatschappelijke betrokkenheid en burgerschapshoudingen. Proefschrift ingediend met het oog op het behalen van de graad van doctor in de sociale wetenschappen: sociologie. Brussel, Vrije Universiteit Brussel.

Smits, W. (2012b). Aparte leefwerelden? De rol van participatieprofielen in het verkleinen van de culturele afstanden tussen etnisch-culturele minderheden in Brussel. M. Elchardus & I. Glorieux, *Voorspelbaar Uniek. Dieper graven in de symbolische samenleving*. Leuven, LannooCampus, 192-224.

Stolle, D. & M. Hooghe (2004). "The Roots of Social Capital: Attitudinal and Network Mechanisms in the Relation between Youth and Adult Indicators of Social Capital." *Acta Politica*, 39, 422-441.

Stolle, D. & R. T. Rochon (1998). "Are all associations alike? Membership diversity, associational type, and the creation of social capital." *American Behavioral Scientist*, 42(1): 47-65.

Van de Walle, T., D. Cardoen & L. Bradt (2013). Het verenigingsleven van Gentse en Antwerpse scholieren. Vettenburg, N., M. Elchardus, J. Put & S. Pleysier (red.). *Jong in Antwerpen en Gent. Bevindingen uit de Jop-monitor Antwerpen-Gent*. Leuven/Den Haag, pp. 147-180.

Vlaamse Regering (2014). *Vertrouwen, verbinden, vooruitgaan. Regeerakkoord Vlaamse regering 2014-2019*. Brussel: Vlaamse Regering.

Willems, P. & E. Lodewijckx (2011). *SVR-projecties van de bevolking voor Vlaamse steden en gemeenten, 2009-2030 (SVR-studie 2011/2)*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Wollebaek, D. & P. Selle (2002). "Does Participation in Voluntary Associations Contribute to Social Capital? The Impact of Intensity, scope, and Type." *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 31(1): 32-61.

Wollebaek, D. & P. Selle (2003). "Participation and Social Capital Formation: Norway in a Comparative Perspective." *Scandinavian Political Studies*, 26(1): 67-91.

TABEL 6 PARTICIPATIE NAAR STAD VERSUS PLATTELAND SUBJECTIEVE INDICATOR EN SOCIAAL DEMOGRAFISCHE INDICATOREN

	Alle verenigingen		Doelgroepgerichte vereniging		Sociale verenigingen		Jeugdverenigingen		Culturele verenigingen		Sportverenigingen							
Urbanisatie (ref. Grootstad)																		
landelijke of bosrijke omgeving	1,976***	1,426	0,407***	0,644	0,769	0,834	1,525**	1,209	1,294	1,135	1,449*	1,092						
een dorp	1,433**	0,993	0,276***	0,447***	0,741*	0,792	1,354**	1,033	1,291	1,098	1,273*	0,956						
een centrumstad	1,293	1,050	0,477***	0,679*	0,713	0,753	1,389*	1,164	1,199	1,085	1,280	1,074						
aan de rand van de stad	1,631**	1,222	0,371***	0,551**	0,795	0,847	1,386*	1,140	1,277	1,126	1,306*	1,042						
Gender (ref. man)	0,476***	0,499***	0,635***	0,637***	0,775*	0,792*	0,916	0,954	1,232*	1,303**	0,414***	0,429***						
Leeftijd	0,828***	0,909**	0,974	0,942	0,956	0,959	0,898***	0,956	0,874***	0,915**	0,862***	0,912***						
Onderwijsvorm (ref= aso)																		
tso		0,672***		1,043		0,780		0,753**		0,622***		0,925						
bso		0,481***		1,381*		1,111		0,606***		0,712*		0,744**						
Min één hoogopgeleide ouder		1,545***		0,935		1,354*		1,515***		1,759***		1,346***						
Arbeidstatuut ouders (ref = beide werken)																		
één ouder werkt		0,667***		1,273		0,912		0,747***		0,825		0,828*						
Geen werkende ouders		0,606**		1,364		1,190		0,704*		0,935		0,758						
Armoede (ref. alles aanwezig)																		
1 niet aanwezig		0,931		1,057		1,237		1,096		1,077		0,706***						
2 niet aanwezig		0,682**		1,003		0,941		0,853		0,928		0,553***						
3 niet aanwezig		0,567***		0,971		1,048		0,874		0,833		0,449***						
Afkoms (ref. geen migratie achtergrond)																		
migratie achtergrond		0,812		4,558***		1,278*		0,802*		0,998		0,852						
N	3051	3051	3051	3485	3485	3485	3433	3433	3433	3404	3404	3404	3459	3459	3459	3463	3463	3463
dev	3266	3149	2993	2534	2455	2309	2734	2722	2699	4626	4594	4472	3852	3818	3732	4706	4528	4401
icc	8,47%	6,05%	2,95%	22,80%	14,70%	3,49%	4,22%	3,78%	3,20%	5,16%	4,39%	3,08%	6,82%	6,06%	3,37%	5,69%	3,22%	1,66%

